

Опубліковано: Наукові записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь: Інф.-вид. відділ ТНУ, 2011. – Т. 24 (63). – №2. – Частина 2. – С. 314–317. – (Серія «Географія»).

УДК 911.3:796.5 (477)

АНАЛІЗ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КРИВОРІЖЖЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Пацюк В.С.

Криворізький державний педагогічний університет, асистент кафедри фізичної географії та геології, Кривий-Ріг, Україна, victoriya_patsuk@mail.ru

У даній статі доводиться можливість розвитку туризму в індустріальних регіонах України. Виділяються умови розвитку індустріального туризму. Аналізується ресурсний потенціал Криворіжжя щодо розвитку індустріального туризму.

Ключові слова: *індустріальний туризм, умови розвитку індустріального туризму, ресурсна база регіону.*

Постановка проблеми. В Україні туризм визнано пріоритетним напрямком розвитку. З огляду на це активізувалося його становлення в усіх регіонах нашої країни. В той же час, ресурсний потенціал регіонів щодо розвитку певних туристичних видів значно відрізняється. Так культурно-історичний туризм завжди був розвинутий у містах Криму, Західної та Північної України, лікувально-оздоровчий – в Карпатах, Криму, Причорномор'ї, спортивний – в Карпатах та Криму, екологічний – в Західній Україні, сільський – в центральній частині України. Східні ж регіони завжди були потужним промисловим осередком країни, що забезпечував її економічну стійкість і ніколи не розглядалися як територія придатна для туризму. Реалії ж сьогодення доводять можливість розвитку туризму в будь-яких регіонах. Порівняльні переваги для становлення в промислових регіонах, зокрема на Криворіжжі, що славиться своїм видобутком залізних руд, має альтернативний туристичний напрямок – індустріальний туризм.

Наукові джерела та публікації з даної тематики є нечисленними, так як даний туристичний напрямок поки не набув широкої популярності, хоча останнім часом значна кількість авторів приділяють йому увагу. В нашій державі теоретичним обґрунтуванням розвитку індустріального туризму займаються О.Бейдик, Ю.Тютюнник, О.Афанасьєв, Л.Зеленська, В.Казаков та Т.Казакова у своїх публікаціях доводять можливість розвитку індустріального туризму на теренах Криворіжжя.

Метою даної статі є аналіз ресурсів Криворіжжя щодо розвитку індустріального туризму, виявлення позитивних та негативних факторів його становлення.

Виклад основного матеріалу. *Індустріальний туризм* - це вид активного туризму, зосередженого в промислових регіонах, що має за мету споглядання індустріальних ландшафтів, ознайомлення з витворами індустріальної архітектури,

відвідування як функціонуючих, так і непрацюючих виробничих підприємств з метою задоволення пізнавальних, професійних, ділових інтересів.

Умовами розвитку індустріального туризму є: можливість організованого доступу на індустріальні підприємства; достатність розвитку туристичної інфраструктури; розвиток інформаційного забезпечення туристичного бізнесу; укомплектованість туристичної сфери висококваліфікованими кадрами; забезпечення повної безпеки туристів; наявність інноваційних наукових розробок. Однак ключове значення має наявність в регіоні індустріальних ресурсів і, відповідно, значне різноманіття індустріальних ландшафтів, а саме кар'єрів, відвалів, провалів, шламосховищ та виробничих структур (заводів, фабрик, комбінатів, шахт, електростанцій тощо). З огляду на це, в контексті даного дослідження було зосереджено увагу саме на аналізі ресурсної бази Криворіжжя для потреб індустріального туризму. Аналіз даної ресурсної бази дозволяє виділити позитивні чинники становлення індустріального туризму:

1. Значне різноманіття індустріальних об'єктів: наявні як гірничо-промислові, так і фабрично-заводські об'єкти, які мають розгалужену полівидову структуру. Зокрема, на теренах Криворіжжя знаходяться 26 працюючих шахти, з яких 10 є основними, 16 допоміжними, 14 законсервованих, 9 недавно закритих; 55 кар'єрів, з яких 12 є працюючими; 88 відвалів; 11 провальних зон та 15 зон здвиження; 15 шламосховищ. База фабрично-заводських об'єктів включає 7 енергетичних підприємств, 5 металургійних підприємств, 28 машинобудівних, 5 хімічних, 14 будівельних, 10 деревообробних підприємств, 5 підприємств легкої та 14 харчової промисловості [2-4].

2. Багата індустріальна спадщина, що включає залишки виробничих об'єктів, залізниць, гідротехнічних споруд, мостів, фрагменти давніх гірничопромислових ландшафтів, залишки робітничих поселень та кладовищ.

3. Можливість організації шахтного, кар'єрного, відвального, провального та фабрично-заводського підвидів індустріального туризму на базі наявних антропогенних ландшафтів.

4. Велика площа та значна концентрація гірничо-промислових ландшафтів. Площа зайнята кар'єрами складає 4,2 тис.га, відвалами – 7,0 тис.га, шламосховищами – 3,4 тис. га, провальними зонами та зонами зсуву 3,4 тис.га. Загальна площа гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя становить 20,1 тис.га, що в порівнянні із площею Криворіжжя (3750,6 км²), складає 5,4%. Однак гірничопромислові ландшафти в більшості тяжіють до міста Кривого Рогу, площа якого становить 425 км², тож в даному випадку гірничопромислові ландшафти займають близько 48,8% території міста. До того ж, площа даних ландшафтів невинно зростає через продовження гірничодобувних робіт.

5. Значні хронологічні рамки існування об'єктів індустріальної культури. Видобуток корисних копалин на теренах Криворіжжя триває майже два століття. В той же час знайдено розробки залізної руди ще скіфського часу в балках Дубовій, Ковальській, Червоній Південній. Деякі заводські об'єкти також мають вікову історію, серед них наявні залишки Гданцівського чавуноливарного заводу (1892-1917 рр.), Чавунного та мідного заводу Броніслава Василевського (XIX ст.),

Грюнфельдського механічного заводу, Должанського вапнякового заводу, Вапнякового заводу Камельковича, Лозуватського цегельно-черепичного заводу (всі кінець XIX – початок XX ст.).

6. Поліцентричність даного індустріального регіону. Місто Кривий Ріг почало формуватися навколо рудників. Нині ядрами його існування є гірничозбагачувальні комбінати і це єдиний випадок в Україні, коли місто формується на базі 5 ГЗК, в той час як в інших населених пунктах містоформуючим є лише один ГЗК.

7. Наявність значної кількості рекордсменів. Так у різні роки найпотужнішими в Кривбасі були шахти «Восьма-Біс», «Солакрут» («Більшовик»), «Південна», «Профінтерн» (ім. Шильмана), найпотужнішими в Європі та світі - «Гігант-Глибока», «Саксагань», «Ім. Артема №2». Нині шахта «Батьківщина» є найглибшою залізородною шахтою Європи (глибина робочого горизонту 1315 м. Ганнівський кар'єр є одним з найбільших у Європі, Першотравневий кар'єр ПівнГЗК та кар'єр ПівдГЗК – одними з найглибшим. Серед фабрично-заводських об'єктів визнаним гігантом світової металургії є «Арселор Міттал Стіл Кривий Ріг», з найбільшою у світі 9-ю домною, Центральний гірничо-збагачувальний комбінат є одним із найпотужніших в Європі.

8. Наявність підприємств, що в різні часи були підприємствами-новаторами. Серед яких родоначальниця підземного видобутку руди в південній частині Кривбасу - шахта «Візерка»; полігон випробування перших вітчизняних перфораторів - шахта ім. Ворошилова; перша вертикальна шахта глибиною 42 м на теренах Кривбасу - Сьома шахта; шахта «Центральна» ШУ ім. К.Лібкнехта, де уперше започатковане штангове буріння, впроваджені електровози й скреперні лебідки; шахта «Профінтерн» (ім. Шильмана), де вперше в СРСР проведено масове обвалення ціликів з допомогою потужного вибуху (1934 р.); шахта «Центральна» ШУ ім. Чубаря, де у 1969 р. вперше започаткована технологія повторної розробки руд; шахта «Центральна» ШУ ім. Кагановича, де вперше в Кривбасі впроваджений скіповий підйомник; шахта «Червоний гірник», де на початку 30-х рр. вперше використаний метод підповерхневого руйнування покладів; шахта «Гігант-Глибока», що за технічним оснащенням представляла унікальну споруду в технічній практиці; шахта «Саксагань», що була полігоном випробування нової техніки [1].

9. Унікальне ландшафтне різноманіття території Криворіжжя, що обумовлене наявністю тут штучних «гір», що в цілому веде до формування на теренах регіону «місячних ландшафтів». Комбінування ж різних складових антропогенних ландшафтів, їх виразність та специфічна антропогенна краса, надають підстави говорити про естетику гірничопромислових ландшафтів. Відомо, що вищі показники естетичної цінності буде мати контрастний ландшафт. Так В.Мацола включає в поняття естетичної цінності коефіцієнт горизонтального і вертикального поділу території [5]. З огляду на це хоча Криворіжжя знаходиться в рівнинній місцевості, проте дані показники є досить високими. Адже глибина більшості кар'єрів перевищує 300 м. Середня ж висота відвалів становить приблизно 50 м, а в деяких доходить до 70-100 м. Тому подекуди ми можемо побачити перепад висот приблизно в 400 м. Так, наприклад, глибина Першотравневого кар'єру ПівнГЗК становить 395 м, а висота Дев'ятого відвалу ПівнГЗК, що знаходиться поруч – 60 м.

В той же час, проектна глибина деяких кар'єрів досягає 550-700 м, відповідно, відвали, що сформуються поруч також будуть дуже значними за висотою, а це призведе до того, що амплітуди висот будуть становити понад 700 м.

Аналіз ресурсної бази Криворіжжя дозволяє спрогнозувати, що найпривабливішими для туристів індустріальними об'єктами даного регіону є шахта «Батьківщина», кар'єр ПівдГЗК, Ганнівський та Першотравневий кар'єри ПівнГЗК, Лівобережні відвали кар'єру ПівдГЗК та Войківські відвали, система провалів рудника ім. Рози Люксембург, глибина яких становить близько ста метрів, всі, без виключення, гірничозбагачувальні комбінати міста, металургійне підприємство «Арселор Міттал Стіл Кривий Ріг», енергетичне підприємство Криворізька ТЕС ВАТ «Дніпроенерго» у м. Зеленодольськ, «Криворізький завод гірничого машинобудування», «Криворізький турбінний завод «Констар»», «Криворізький суриковий завод», підприємство з пошиття одягу «Полстар», гірничозбагачувальні комбінати регіону.

Висновки. Техногенні ландшафти Криворіжжя, його індустріальна спадщина є неповторними та унікальними і слугують чудовим футуристичним плацдармом для розвитку індустріального туризму. Однак задля того, щоб оптимістичні прогнози стали реаліями сьогодення варто провести масштабну роботу по організації на теренах Криворіжжя туристичної діяльності та просуванню даної території на ринок туристичних послуг.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія Криворіжжя / [Бухтіяров В.П., Балалкін В.Г. Прокопчук О.І. та ін.; під ред. В.П. Бухтіярова. - Кривий Ріг «ЯВВА», 2005.
2. Казаков В.Л. Екстремальний туризм на Криворіжжі / Володимир Леонідович Казаков // Мое Придніпров'я: туристсько-краєзнавчий альманах. – Д., 2009. – Вип. 2. – С.43-46.
3. Казаков В.Л. Кар'єри / Володимир Леонідович Казаков // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. - № 45. – С.16-17.
4. Казаков В.Л. Провали / Володимир Леонідович Казаков // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. - № 45. – С.22 – 23.
5. Стафійчук В.І. Рекреація. Навчальний посібник / Валентин Іванович Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2006. – 264 с.

Пацюк В.С. Анализ ресурсной базы Криворожья относительно развития индустриального туризма / В.С. Пацюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: География. - 2011. - Т. . - С. В данной статье доказывається возможность развития туризма в индустриальных регионах Украины. Выделяются условия развития индустриального туризма. Анализируется ресурсный потенциал Криворожья относительно развития индустриального туризма.

Ключевые слова: индустриальный туризм, условия развития индустриального туризма, ресурсная база региона.

Patsiuk V. Analysis of resource base of Krivoy Rog in relation to development of industrial tourism / V. Patsiuk // Scientific Notes of Taurida V.Vernadsky National University. - Series: Geography. - 2011. - Vol. . - P. In this floor there is possibility of development of tourism in the industrial regions of Ukraine. The terms of development of industrial tourism are selected. Resource potential of Krivoy Rog is analysed in relation to development of industrial tourism.

Keywords: industrial tourism, terms of development of industrial tourism, resource base of region.